

КОРПОРАТИВНИЙ ДОГОВІР У СВІТЛІ ОСТАННІХ ЗМІН ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ТОВ ТА ТДВ

УДК 347.191, 347.13

Із вступом в силу Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»[1] чи не вперше законодавцем вживається термін “корпоративний договір”. Так, до прийняття коментованого закону існували норми ст. 51-1 “Про господарські товариства”[2], де використовувався термін “договір про реалізацію прав учасників (засновників) товариства” та норми ст. 29 Закону України “Про акціонерні товариства”[3], в якій йшлося про те, що статутом товариства може бути передбачена можливість укладення договору між акціонерами, за яким на акціонерів покладаються додаткові обов’язки, у тому числі обов’язок участі у загальних зборах, і передбачається відповідальність за його недотримання. Остання стаття згодом була заміщена статтею 26-1, яка є чинною на сьогодні та повністю присвячена регулюванню так званого договору між акціонерами.

У ст. 7 Закону України “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю” корпоративним договором визнається договір, за яким учасники товариства зобов’язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації. З цього положення випливає, що за цим договором ніяких нових прав учасники не набувають, умовами договору лиш встановлюється порядок реалізації своїх прав або утримання від їх здійснення.

Перш за все, необхідно зазначити, що корпоративний договір не може суперечити статуту товариства, а також, як і будь-який правочин, – чинному законодавству України. Водночас, із статті випливає, що можливість його укладення не обов’язково повинна бути передбачена статутом товариства, а надається безпосередньо нормами закону.

Корпоративний договір має цивільно-правову природу та врегульовується загальними положеннями ЦК України, а також нормами зобов'язального права, тоді як зміст договору та правові наслідки його укладення знаходяться в сфері дії корпоративно-правових норм. Корпоративний договір також є актом здійснення корпоративної правоздатності учасниками господарських товариств договірної форми та породжує корпоративні наслідки, оскільки спрямований на організацію, впорядкування використання корпоративних прав з метою збереження чи перерозподілу корпоративного контролю.

Необхідною ознакою корпоративного договору є його безвідплатність. Встановлення умови щодо оплати чи зустрічного відшкодування у корпоративному договорі має наслідком його нікчемність. Така заборона укладення оплатних корпоративних договорів має на меті запобігти комерційному підкупу, рейдерським захопленням, незаконним поглинанням корпоративних прав міноритарних учасників та іншим можливим недобросовісним діям учасників товариства.

На практиці буває доволі складно визначити, чи є корпоративний договір безвідплатним, особливо у випадках, коли його умовами передбачено укладення відплатних договорів. Так, наприклад, у листопаді 2019 року Господарським судом Одеської області розглядалась справа про визнання окремих пунктів корпоративного договору недійсними[4]. Позивач просив визнати недійсними окремі пункти корпоративного договору, а також спробував довести, що положення щодо обов'язку продажу корпоративних прав є їх заставою. Господарський суд Одеської області відмовив у задоволенні позовних вимог мотивуючи своє рішення тим, що відносини, що виникли між сторонами корпоративного договору, не містять умов застави корпоративних прав та до них не застосовуються положення ст. 584 Цивільного кодексу України. На твердження позивача про те, що положення договору про перехід корпоративних прав за номінальною вартістю без додаткової оплати суперечить цивільним нормам про оплатність договору купівлі-продажу суд зазначив, що корпоративний договір не є договором купівлі-продажу, адже оспорюваний його пункт

передбачає підписання окремих договорів купівлі-продажу корпоративних прав, де й буде визначена їх договірна вартість.

Обов'язковою формою вчинення корпоративного договору є письмова. Про обов'язковість нотаріального посвідчення у статті не йдеться, хоча сторони можуть домовитись і про таке.

У разі недотримання вимог щодо безвідпланості та письмової форми - корпоративний договір вважається нікчемним.

Окрім цих двох вимог передбачених даним законом, для дійсності договору необхідним також є дотримання вимог ЦК щодо дійсності правочину, а саме:

- зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам;

- особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності;

- волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі;

- правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним;

- правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей.

Дата укладення і строк дії корпоративного договору визначаються в самому договорі. Закон "Про акціонерні товариства" містить більше конкретне формулювання, передбачивши, що договір між акціонерами може укладатися на визначений строк або безстроково. Однак, слідуючи принципу дозволеності того, що не заборонено законом, можна стверджувати, що корпоративний договір між учасниками товариства також може бути безстроковим.

Предметом договору є коло правовідносин, яке ним врегульовується. Для корпоративного договору - це права та обов'язки, які виникають у сторін у зв'язку з участю у товаристві, порядок їх вчинення, а також дії з управління товариством. Зокрема, корпоративним договором може визначатись порядок реалізації таких повноважень учасників, як:

- брати участь у зборах;

- обговорювати питання порядку денного на зборах, а також пропонувати інші питання (у разі згоди всіх учасників);
- голосувати на зборах;
- вимагати скликання зборів;
- ініціювати проведення опитування;
- пропонувати кандидатури на посади в органи управління;
- обіймати посади в органах управління;
- пропонувати учасникам придбати частку в статутному капіталі;
- відчужувати частку тощо.

Корпоративним договором можуть бути встановлені обов'язки сторін щодо голосування в порядку і способом щодо рішень, конкретно визначених договором; порядок та умови відчуження частки, в тому числі спільне відчуження; дотримання вимог конфіденційності; здійснення заходів вирішення безвихідної ситуації тощо. Безвихідною ситуацією є настання умов, за яких у жодного учасника товариства або групи учасників не вистачає голосів для прийняття ключових рішень щодо діяльності товариства. У корпоративному договорі можуть бути закріплені договірні конструкції викупу часток в статутному капіталі однією стороною іншою. Такі способи є напрацьовані юридичною практикою країн загального права і до них належать: “Russian roulette”, “black spot”, “Texas shoot out”, “Dutch auction” тощо.

Корпоративний договір, яким встановлюється обов'язок учасників забезпечити голосування згідно з вказівками органів управління товариства, є нікчемним. Однак, голосування певним чином на загальних зборах на виконання зобов'язань між учасниками, які випливають із корпоративного договору, може бути предметом останнього. У випадку нікчемності корпоративного договору або невиконання зобов'язань, рішення, прийняті на загальних зборах в порушення закону або договору не є недійсними, але можуть бути оскаржені. Зокрема, Законом “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю” доповнено ЦК України новою нормою ч. 8 ст. 258, в якій закріплено одночасно і спосіб захисту права, і скорочений термін позовної давності

(один рік) щодо вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства.

За загальним правилом, корпоративний договір є конфіденційним, тобто його зміст не підлягає розкриттю сторонами. Також (на протипагу регулювання договору між акціонерами) сторони не зобов'язані повідомляти про факт його укладення. Така ситуація створює певні ризики для третіх осіб, які можуть не знати про існування корпоративного договору та зміст його умов. Не захищає сторону корпоративного договору і положення ч. 6 даної статті, за якою договір, укладений стороною корпоративного договору на порушення такого корпоративного договору, є нікчемним, якщо інша сторона за договором знала або мала знати про таке порушення. У разі, якщо інша сторона (за іншим договором) була добросовісним набувачем, тобто не знала і не могла знати про існування корпоративного договору, то договір, укладений навіть всупереч корпоративному договору, може створювати дійсні договірні зобов'язання для його сторін.

Разом із тим, конфіденційність положень корпоративного договору не є абсолютною. Окрім запитів компетентних органів, є і застереження у самому Законі. Так, корпоративний договір між учасниками підприємства, стороною якого є держава, територіальна громада або відповідна юридична особа, у статутному капіталі якої 25 і більше відсотків належить державі чи територіальній громаді, оприлюднюється протягом 10 днів з моменту його укладення шляхом розміщення на сайті відповідного органу державної влади, органу місцевого самоврядування.

У договорі можуть бути передбачені заходи відповідальності сторін у разі порушення зобов'язань. Наприклад, це може бути штраф і пеня за прострочення виконання зобов'язання з продажу/викупу частки. Також договором можуть бути передбачені інші санкції, метою встановлення яких є стимулювання сторін до виконання ними своїх зобов'язань, а також захист порушених прав та компенсація завданих збитків постраждалим особам.

Лише дійсні учасники товариства можуть укладати між собою корпоративні договори. Разом з тим, один учасник товариства може одночасно бути стороною кількох корпоративних договорів.

Важливо при цьому, щоб положення наступного корпоративного договору не суперечили умовам попереднього, інакше останній договір може бути нікчемним, тобто таким, що за законом не породжує ніяких правових наслідків. Законом презюмується, що корпоративний договір не може створювати права та обов'язки для них, тому відповідні положення є нікчемними. Разом із тим, на практиці корпоративним договором може бути передбачений обов'язок для учасника, який має намір відчужити частку, включити до договору купівлі-продажу умови про зобов'язання для набувача протягом визначеного строку приєднатись до корпоративного договору на умовах, визначених попереднім учасником, або укласти новий договір, прийнятний для всіх сторін. Однак, на момент укладення корпоративного договору таке зобов'язання виникає в межах корпоративного договору і поширюється лише на сторін договору.

1. Закон України “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю” від 6 лютого 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>
2. Закон України “Про господарські товариства” від 19 вересня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>
3. Закон України “Про акціонерні товариства” від 17 вересня 2008 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>
4. Рішення Господарського суду Одеської області від 28 листопада 2019 року у справі № 916/1444/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86175401>

Васильєва В. В. Корпоративний договір у світлі останніх змін законодавства про ТОВ та ТДВ

У даній статті йдеться про те, що у Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» вперше було вжито термін “корпоративний договір” на рівні законодавства, а також досліджується регуляторний вплив цього закону на дане правове явища. Встановлено, що корпоративний договір також є актом здійснення корпоративної правоздатності учасниками господарських товариств договірної форми та породжує корпоративні наслідки; а також, що за цим договором ніяких нових прав учасники не набувають, умовами договору лиш встановлюється порядок реалізації своїх прав або утримання від їх здійснення. Коментується положення законодавства щодо безвідплатності корпоративного договору та його нікчемність як наслідок встановлення умови щодо оплати чи зустрічного відшкодування у корпоративному договорі. У дослідження змальовано коло правовідносин, що можуть бути предметом кор-

поративного договору, в тому числі порядок вирішення безвихідної ситуації. Зроблено висновок, що у випадку нікчемності корпоративного договору або невиконання зобов'язань, рішення, прийняті на загальних зборах в порушення закону або договору не є недійсними, але можуть бути оскаржені. У цьому зв'язку прокоментовано доповнення ЦК України нормою статті 258, в якій закріплено одночасно і спосіб захисту порушеного права, і скорочений термін позовної давності щодо вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства.

Ключові слова: товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, корпоративний договір, корпоративне право

Vasilieva V. Shareholders' Agreement in the light of recent changes in legislation on LLC and ALC

This article states that the Law of Ukraine «On Limited and Additional Liability Companies» for the first time used the term «corporate agreement» at the legislative level, and examines the regulatory impact of this law on this legal phenomenon. It is established that shareholders' agreement is also an act of exercising corporate legal capacity by participants of companies in a contractual form and generates corporate consequences; as well as that under this agreement the participants do not acquire any new rights - the terms of the agreement only establish the procedure for exercising their rights or refraining from exercising them. There are comments regarding the provisions of the legislation on gratuitousness of the shareholders' agreement and its invalidity as a consequence of the establishment of a condition for payment or counter-indemnification in the shareholders' agreement. The study outlines the range of legal relationships that may be the subject of a shareholders' agreement, including the procedure for resolving a deadlock. It is concluded that in case of invalidity of the shareholders' agreement or non-fulfillment of obligations, the decisions made at the general meeting in violation of the law or the agreement are not invalid, but can be appealed. In this regard, the amendment to the norm of Art. 258 of Civil Law Code, which set the new method of protection of the infringed right and reduced the appealing term for invalidation of the decision of the company general meeting.

Key words: company, limited liability company, shareholders' agreement, corporate law

Остап'як М.М.

УЧАСТЬ ТРЕТИХ ОСІБ У СПРОЩЕНОМУ ПОЗОВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРАКТИЧНИЙ РАКУРС

УДК 347.9

Актуальність теми. Роль третіх осіб є особливою при їх залученні до цивільної справи, що розглядається у порядку спрощеного позовного провадження. Мета спрощеного позовного